

ПОХОДЖЕННЯ ПАТРИЦІЇВ І ПЛЕБЕЇВ В СУЧАСНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Видаш Володимир,

студент II-го курсу історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: **Секо Ярослав,**

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри всесвітньої історії та
релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Патриції та плебеї – два основні стани в Стародавньому Римі, які відрізнялися своїм походженням, правами та статусом. Ця проблема соціальної стратифікації має досить актуальне значення і для сучасного суспільства. Сьогодні існують різні підходи до інтерпретації витоків цього поділу.

Подивившись крізь призму минулого, ми бачимо, що в історії будь-якої держави присутня боротьба патриціїв і плебеїв, бідних з багатими. За століття термін плебей і патриції змінив свою первинну суть, яку він мав в Стародавньому Римі.

Боротьба плебеїв з патриціями – вічна і цікава тема в історії Стародавнього Риму. Без неї неможливо уявити виникнення Риму, як держави на карті світу. Про цю боротьбу, багато писали античні історики, праці яких дійшли до нас. Серед відомих: Тит Лівій, Діонісій Галікарнаський і Цицерон. В їхніх працях, ми знаходимо багатий матеріал, який описує боротьбу плебеїв з патриціями.

Патриції – (лат. *patricii*, від *pater* – батько) – найдавніша римська знать, що входила до родової общини і становило римський народ (лат. *Populus Romanus Quiritium*), яке протистояло плебеям. Після виділення з роду вельможних патріархальних сімей до патриціїв почала належати тільки родова аристократія, предки якої колись становили царський сенат. Патрицієм не можна було стати, здобувши багатство чи політичну владу, ним потрібно було народитись.

Лівій знайомить нас з Патриціями, коли цар Риму Ромул, для того, щоб місто не поступало і збільшити його силу, обирає дорадчий орган з числа 100 сенаторів, яких в майбутньому називатимуть – отцями, тобто патриціями. Багато істориків минулого, виводили безліч гіпотез і теорій, походження патриціїв. Але основною залишається теорія корінного населення, що являло собою римський народ.

Патриціанська соціальна організація була заснована на родинних групах, які називалися *gentes*. Кожен рід, вів від свого предка своє походження. Патриціанські *gentes* були патрілінійними і жорстко патріархальними. Родинні зв'язки відігравали важливу роль на рівні патриціанської соціальної організації. Їх замкнута структура спорідненості була настільки суворо регламентована, що за часів республіки кількість патриціїв неухильно зменшувалася. Коли виникла республіка, патриції перетворили сенат на ексклюзивну олігархічну інституцію для управління Римом.

Плебеї – (лат. *Plebs* – простолюдин) – незнатне, вільне населення Стародавнього Риму, яке не входило в родові общини і не мало права на землю, а також політичних прав, на відміну від патриціїв. Це була основна маса римського населення, яка була прибулою. *«Ромул для збільшення людности вдався до старого прийому засновників міст, які скликали до себе багато люду темного й низького походження; Туди від сусідніх народів збігалась чи мала юрба волоцюг, що жадали перемін, без різниці – вільний чи раб»* [5, с. 14]. Так, Тит Лівій розповідає про походження плебеїв.

Одна з довготривалих теорій походження плебеїв, була висунута Теодором Моммзенем. Він виводив їх із клієнтів, що були напіввільними-напівзалежними. *«Біля самостійних сімей групувалися люди напіввільні-напівзалежні, так звані клієнти. Це були чужинці, якими опікувався в громаді хтось із громадян, і їхні нащадки, а також відпущені на волю раби та їхні нащадки»* [4, с. 17].

*«Люди, які не входили до складу привілейованих патриціанських *gentes*, могли бути їхніми клієнтами: у такому разі вони, імовірно, отримували певні переваги від своїх зв'язків і, можливо, навіть включалися до складу сенату як *conscripti*»* [2, с. 128–129].

Клієнтами ставали ті, хто був в економічній скруті, не міг виступати за себе у суді, бо не був з привілейованого стану і був обмежений у правах. Підкоряючи навколишні міста, Рим проводив корисну для себе політику. Руйнуючи стіни завойованих міст, жителів забирав з собою в Рим, надаючи їм статус клієнта римської громади. Частина переселялась, а частина залишалась на місці, проте мали жити в неукріплених містах. Клієнтела була приватною залежністю, тоді як плебеї – «державними клієнтами». Вони перебували поза родовою організацією патриціїв, тобто не належали до «римського народу», не мали доступу до общинної землі (*ager publicus*).

Таким чином, оцінюючи походження плебеїв, слід зазначити, що завоювання, без сумніву, відіграло провідну роль в утворенні плебсу, римський господарський лад не був настільки розвинений, щоб це утворення було результатом економічного розшарування, а в традиції не залишилось ніяких згадок про те, що плебеї - нащадки кріпосних клієнтів.

Виникає питання, коли і як нерівність, що існувала в Римі, переросла в відмінність між патриціями і плебеями?

Тривалі війни які вів Рим, ослабили плебеїв, які не мали земельних наділів і робочих рук, потрапляли в боргову кабалу до патриціїв. Хоч кабала і не була на рівні рабства, проте закабалений міг бути гірших умовах ніж раб.

Якби не був розорений плебс, він представляв собою могутню соціальну силу, з якою патриціям доводилось рахуватись. З постійним ростом плебеїв, над «римським народом» нависла загроза. Починаються виступи з вимогами, які загрожують існуванню держави.

Першим і серйозним виступом стає Сецесія 494 р. до н. е. Залишені без права, засмоктані борговою кабалою, постійний тиск з боку патриціїв – призвів до того, що плебеї почали шукати порятунку, але не шляхом революційних перетворень чи зміни системи управління, що за собою призвів би до дисбалансу держави, а шляхом мирних вимог. Плебеї зібрались і покинули місто, вони утворили власні народні збори і обрали своїх посадових осіб, яких називали трибунами, щоб захищати свої інтереси від дій патриціїв.

Ентоні Евері доводив, що *«Плебс був політичним або громадським рухом, що виник у народному середовищі, але не тотожний народу. Він чимось нагадував нинішні профспілки, тільки представляв усі ремесла та робітничі спеціальності. Плебс виник тільки для того, щоб відстоювати і проводити в життя інтереси свого стану - плебеї»* [1, с. 27].

Сучасні історики по різному інтерпретують Сецесією. Мері Берд пише, що *«Це була боротьба між римськими громадянами: плебеї домагалися зрівняння в політичних правах з елітою, патриціями, які не мали наміру ділитися успадкованою владою. У всі наступні часи римляни сприймали ці події як героїчний захист політичних свобод простих громадян; вплив цієї боротьби на політичне мислення, зокрема й на словниковий склад мови, відчувається і в наші дні. Епітет "плебейський", як і раніше, виникає в класових конфліктах; у 2012 р. у Великій Британії звинувачення діяча Консервативної партії в образі поліцейського, якого він назвав «плебеєм», виявилось достатнім для звільнення зі складу уряду»* [3, с. 32].

«Масовий протест, один із найбільш чудових і своєрідних у всій світовій історії. Він дуже схожий на сучасний загальний страйк, але з деяким доповненням. Робітники не тільки виводили свою працю, вони виводили самих себе» [1, с. 26].

Поступово ця боротьба, яка тривала з VI – по III ст. до н. е. починає йти на спад. Неодноразово до неї звертатимуться в різні періоди, бо саме вона стала тою школою, тим механізмом політичних реформ за права і свободу народу.

«Ця боротьба станів стала одним із найяскравіших і найпослідовніших проявів принципів народовладдя і свободи, які нам відомі в давнину; У сукупності вимоги плебеїв склали системну програму політичних реформ, засновану на різних аспектах громадянських прав і свобод: від права брати участь в управлінні державою і права на частку її багатств до свободи від експлуатації та свободи інформації. Не дивно, що визвольний рух робітничого класу в багатьох країнах наприкінці XIX – на початку XX ст. черпав натхнення і риторичку в античній історії, де описано, як узгоджені дії римського народу змусили патриціанську аристократію, яка отримувала владу в спадок, піти на поступки і забезпечили плебеїв правами в повному обсязі. Закономірно й те, що лідери ранніх професійних спілок вважали сецесії зразком успішних страйків» [3, с. 33].

Висновки. Станова стратифікація в Стародавньому Римі була жорсткою системою соціальної нерівності, де одні верстви монополізували владу, власність і привілеї, а інші – були пригнобленими і позбавленими прав. Це явище можна інтерпретувати крізь призму класового, етнічно-расового та майнового розшарувань. Вивчення цього історичного прикладу важливе для кращого розуміння соціальної стратифікації і нерівності в сучасному суспільстві. Суспільство має навчитися на історичних уроках для уникнення жорсткого розмежування та забезпечення рівних можливостей для всіх громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Everitt A. The Rise of Rome: The Making of the World's Greatest Empire. 2013. 512 с.
2. Volume 7, Part 2: The Rise of Rome to 220 BC, 2nd edition. Edited by F. W. Walbank, University of Liverpool, A. E. Astin, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie, A. Drummond. Cambridge University Press. 2008. 771 p.
3. Мері Б. SPQR. Історія Давнього Риму. 2019. 288 с.
4. Моммзен Теодор. Історія Риму / переклад Віктора Вербича. Київ: Арій, 2023. 384 с.
5. Тит Лівій «Від заснування Міста», Книги I–V, видання перше. Київ: Laurus, 2022. 384 с., іл.